

Sygn. akt VII U 836/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 stycznia 2019 r.

Sąd Okręgowy w Gdańsku VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSR del. Ewa Dawidowska-Myszka

Protokolant: stażysta Alicja Kosmela

po rozpoznaniu w dniu 29 stycznia 2019 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy J. I.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o prawo do przyznania rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach

na skutek odwołania J. I.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

z dnia 12 stycznia 2018 r. nr (...)

1. oddala odwołanie,

2. odstępuje od obciążania ubezpieczonego J. I. kosztami zastępstwa procesowego.

SSR del. Ewa Dawidowska-Myszka

UZASADNIENIE

Decyzją z 12 stycznia 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. przyznał ubezpieczonemu J. I. prawo do emerytury od 01 stycznia 2018 r. oraz odmówił przyznania rekompensaty, ponieważ na dzień 31 grudnia 2008 r. ubezpieczony nie osiągnął 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Organ wskazał, że do pracy w szczególnych warunkach zaliczono okresy zatrudnienia ubezpieczonego od 08 października 1975 r. do 29 lutego 1976 r. w Akademii Morskiej, od 02 listopada 1976 r. do 14 stycznia 1988 r. w (...) SA oraz od 15 lutego 1989 r. do 15 września 1989 r. w Instytucie (...), co w sumie dało staż w wymiarze 12 lat 2 miesięcy i 6 dni.

Ubezpieczony odwołał się od powyższej decyzji, domagając się jej zmiany poprzez przyznanie prawa do rekompensaty za pracę w warunkach szczególnych. Ubezpieczony wskazał, że łączny staż jego pracy w szczególnych warunkach wynosi 15 lat 3 miesiące 22 dni i wynika z zatrudnienia ubezpieczonego: od 08 października 1975 r. do 29 lutego 1976 r. oraz od 18 października 1982 r. do 30 listopada 1982 r. w Akademii Morskiej w G., od 02 listopada 1976 r. do 14 stycznia 1988 r. w (...) w G., od 22 stycznia 1988 r. do 21 grudnia 1988 r., od 17 marca 1993 r. do 17 września 1993 r., od 14 grudnia 1993 r. do 14 czerwca 1994 r. oraz od 29 października 1994 r. do 03 czerwca 1995 r. w Agencji (...), oraz od 29 czerwca 2006 r. do 19 stycznia 2007 r. z Agencji (...) w G..

Wnioskodawca wskazał nadto, że w sumie udokumentowany okres składkowy i nieskładkowy to 31 lat 9 miesięcy i 17 dni, przy czym w dniu 24 października 2011r., kiedy skończył 60 lat, jego okres składkowy wynosił ponad 25 lat (25 lat 9 miesięcy i 17 dni) , nie skorzystał z emerytury pomostowej i przeszedł na emeryturę dopiero w 2018r. Powołał

się również na szereg orzeczeń Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego w Gdańsku dotyczących zaliczenia do okresu pracy w warunkach szczególnych zatrudnienia za pośrednictwem (...). W związku z powyższym uznał, że należy mu się rekompensata za niewykorzystanie prawa do wcześniejszego przejścia na emeryturę pomostową.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Organ rentowy wskazał, że nie zaliczył ubezpieczonemu do pracy w szczególnych warunkach okresów zatrudnienia od 22 stycznia 1988 r. do 21 grudnia 1988 r., od 17 marca 1993 r. do 17 września 1993 r., od 14 grudnia 1993 r. do 14 czerwca 1994 r. oraz od 29 października 1994 r. do 03 czerwca 1995 r. z tytułu zatrudnienia u armatorów zagranicznych na statkach obcych bander za pośrednictwem Agencji (...) w G., bowiem zaświadczenia za pracę w powyższych okresach nie zostały wystawione przez pracodawcę- płatnika składek, tylko przez firmę pośredniczącą, czyli podmiot nieuprawniony. Natomiast w okresie od 29 czerwca 2006r. do 19 stycznia 2007r. ubezpieczony opłacił składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe. Ponadto, pozwany organ rentowy wskazał, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym, nawet jeśli tego prawa nie zrealizowała.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Ubezpieczony J. I. urodzony w dniu (...), dnia 02 stycznia 2018 r. złożył wniosek o emeryturę wraz z rekompensatą.

Decyzją z dnia 09 września 2005 r. organ ustalił wysokość kapitału początkowego przyjmując do ustalenia jego wysokości 15 lat 2 miesiące i 17 dni okresów składkowych oraz 4 lata i 6 miesięcy okresów nieskładkowych. Decyzją z 21 listopada 2017 r. organ rentowy ponownie ustalił ubezpieczonemu wysokość kapitału początkowego przyjmując do ustalenia jego wysokości 15 lat 2 miesiące i 17 dni okresów składkowych oraz 4 lata i 6 miesięcy okresów nieskładkowych.

Zaskarżoną w niniejszym postępowaniu decyzją z dnia 12 stycznia 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. przyznał ubezpieczonemu J. I. prawo do emerytury od 01 stycznia 2018 r. oraz odmówił przyznania rekompensaty, ponieważ na dzień 31 grudnia 2008 r. ubezpieczony nie osiągnął 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Do pracy w szczególnych warunkach zaliczono okresy zatrudnienia ubezpieczonego:

-od 08 października 1975 r. do 29 lutego 1976 r. w Akademii Morskiej

-od 02 listopada 1976 r. do 14 stycznia 1988 r. w (...) SA

-od 15 lutego 1989 r. do 15 września 1989 r. w Instytucie (...)

W sumie organ rentowy uznał za udowodniony staż pracy ubezpieczonego w szczególnych warunkach w wymiarze 12 lat 2 miesięcy i 6 dni.

Organ rentowy nie zaliczył do pracy w szczególnych warunkach okresów zatrudnienia ubezpieczonego za pośrednictwem (...) w G. u armatorów zagranicznych w okresach: od 22 stycznia 1988 r. do 21 grudnia 1988 r., od 17 marca 1993 r. do 17 września 1993 r., od 14 grudnia 1993 r. do 14 czerwca 1994 r., od 29 października 1994 r. do 03 czerwca 1995 r., bowiem (...) Agencja (...) jako jednostka kierująca nie będąc pracodawcą i płatnikiem składek nie była uprawniona do wystawienia świadectwa pracy w szczególnych warunkach. Z kolei w okresie od 29 czerwca 2006r. do 19 stycznia 2007r. ubezpieczony opłacił składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe

/dowody: akta ZUS - wniosek o emeryturę z 02.01.2018 r. k. 1-3 pliku emerytalnego, decyzja o ustaleniu kapitału początkowego z 09.09.2005 r. k. 39-40 pliku kapitałowego, decyzja o przyznaniu emerytury w kwocie zaliczkowej z 24.11.2017 r.- k. 10-11 pliku emerytalnego, decyzja o umorzeniu postępowania z 05.12.2017 r.- k. 13 pliku emerytalnego, decyzja o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń z 07.12.2017r.- k.16 pliku emerytalnego, decyzja o przyznaniu emerytury z 12.01.2018 r.- k. 15-16 pliku emerytalnego/

Łączny okres składkowy i nieskładkowy to 31 lat 9 miesięcy i 17 dni, przy czym w dniu 24 października 2011r., kiedy wnioskodawca J. I. skończył 60 lat, jego okres składkowy wynosił 25 lat 9 miesięcy i 17 dni. Z dniem 16 października 2011r. wnioskodawca został wymustrowany ze statku S. J. A.

/okoliczność bezsporna, nadto poświadczenie dla celów świadczeń emerytalno- rentowych, k. 108 i 109 pliku emerytalnego

kopia książeczki żeglarskiej, k. 45 /

J. I. był zatrudniony za pośrednictwem (...) w G. (następnie jako (...) sp. z o.o.) u armatorów zagranicznych w systemie kontraktowym.

W dniu 22 stycznia 1988 r. ubezpieczony został zamustrowany na statku (...). Zwolnienie ze statku i skreślenie z listy załogi nastąpiło w dniu 21 grudnia 1988 r.

W okresie od dnia 17 marca 1993 r. do dnia 17 września 1993 r. ubezpieczony był członkiem załogi na statku (...), zajmując stanowisko kapitana oraz radio operatora

W dniu 14 grudnia 1993 r. ubezpieczony został zamustrowany w charakterze kapitana i radio operatora na statku (...). W. nastąpiło w dniu 14 czerwca 1994 r.

W okresie od dnia 29 października 1994 r. do dnia 03 czerwca 1995 r. ubezpieczony był członkiem załogi statku (...) i zajmował stanowisko kapitana.

/dowód: książeczka żeglarska- k. 71, 78, 79 pliku emerytalnego/

Z zaświadczeń o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach wystawionych przez (...) Ltd. w dniu 16 czerwca 1994 r. oraz w dniu 14 czerwca 1995 r. wskazano, że w okresach od dnia 14 grudnia 1993 r. do dnia 14 czerwca 1994 r. oraz od dnia 29 października 1994 r. do dnia 03 czerwca 1995 r. ubezpieczony, zajmując stanowisko kapitana, stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę jako członek załóg w/w statków na w/w stanowiskach-zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 07 lutego 1983 r. Dz.U. nr 3 poz. 43, wykaz A, dział VIII poz. 4 oraz wykazem stanowiącym załącznik do zarządzenia nr 24 Ministra-Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej.

(...) sp. z o.o. jako jednostka kierująca do pracy za granicą uiszczala na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składki na ubezpieczenie społeczne i wpłaty na fundusz pracy na zasadach i w wysokości określonej obowiązującymi w tym zakresie przepisami. Podstawę wymiaru składek stanowiło przeciętne wynagrodzenie w wysokości przewidzianej dla pracowników zatrudnionych w Polsce.

W zaświadczeniu z dnia 20 września 1993 r. wystawionym przez (...) Ltd. wskazano, że ubezpieczony był zatrudniony za pośrednictwem (...) sp. z o.o. u armatora zagranicznego od 22 stycznia 1988 r. do 21 grudnia 1988 r. oraz od 17 marca 1993 r. do 17 września 1993 r.

W zaświadczeniu z dnia 11 grudnia 2017 r. wystawionym przez (...) sp. z o.o. w G. (jako przechowawca akt osobowych i płacowych) wskazano, iż w okresach od dnia 22 stycznia 1988 r. do dnia 21 grudnia 1988 r. na statku (...) - oraz od dnia 17 marca 1993 r. do dnia 17 września 1993 r. na statku (...) ubezpieczony zajmował stanowisko kapitana oraz stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace w szczególnych warunkach na statkach morskich w żegludze międzynarodowej – jako pracownik wpisany na listę członków załogi tych statków (wykaz A dział VIII pkt 4 załącznika do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz.43 z późn. zm.).

W w/w okresach (...) w G. uiszczala na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych składki na ubezpieczenia społeczne oraz wpłaty na Fundusz Pracy. Podstawę wymiaru składek stanowiło przeciętne wynagrodzenie w wysokości przewidzianej dla pracowników zatrudnionych w Polsce.

Od 29 czerwca 2006 r. do 19 stycznia 2007 r. ubezpieczony był zatrudniony za pośrednictwem firmy (...) u armatora O. C. w charakterze kapitana oraz stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace w szczególnych warunkach na statkach morskich w żegludze międzynarodowej – jako pracownik wpisany na listę członków załogi tych statków (wykaz A dział VIII pkt 4 załącznika do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz.43 z późn. zm.).

W powyższym okresie ubezpieczony samodzielnie uiszczal na rzecz organu rentowego składki na ubezpieczenie społeczne i wpłaty na fundusz pracy na zasadach i w wysokości określonej obowiązującymi w tym zakresie przepisami (Dz. U. nr 106 poz. 457 z dnia 20.11.1991 art. 48). Podstawa wymiaru składki na ZUS oraz Fundusz Pracy została określona jako średnia płaca krajowa. Wnioskodawca opłacił składki za wskazany okres.

Podczas zatrudnienia w spornych okresach ubezpieczony był członkiem załogi statku, zajmował stanowisko kapitana statku i był podporządkowany armatorowi. Ubezpieczony był zobowiązany do wykonywania poleceń armatora dotyczących bezpieczeństwa statku, załogi, odprawy eksploatacyjnej dot. załadunku, ładunku oraz przełożenia. Ubezpieczony kontaktował się z armatorem przez radio lub radiotelegramy w zależności od potrzeb, ale nie rzadziej niż raz dziennie. Armator określał miejsce docelowe podróży, rodzaj ładunków oraz zatrudniał załogę.

/dowód: zaświadczenie z dnia 11 grudnia 2017 r.- k. 10 pliku emerytalnego, zaświadczenie o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach z 16 czerwca 1994 r.- k. 11 pliku emerytalnego, zaświadczenie o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach z 14 czerwca 1995 r.- k. 12 pliku emerytalnego, zaświadczenie o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach –k. 20 pliku emerytalnego, zaświadczenie z dnia 20 września 1993 r.- k. 9 pliku emerytalnego, książeczka żeglarska- k. 32 pliku emerytalnego, poświadczenie dla celów świadczeń emerytalno-rentowych z dnia 11 lipca 2018 r.- k. 108-109 pliku emerytalnego, zeznania ubezpieczonego na rozprawie w dniu 29 stycznia 2019 r.- k. 80-81 akt sprawy/

Sąd zważył co następuje:

Okoliczności faktyczne w sprawie Sąd ustalił w oparciu o dokumenty zgromadzone w toku postępowania. Treść i autentyczność dokumentów nie budziły wątpliwości, jak również nie były kwestionowane przez strony. Dlatego też dokumentom prywatnym Sąd przyznał walor wiarygodności w rozumieniu artykułu 40, 45 kpc. Zaś dokumentom urzędowym Sąd przyznał moc dowodową zgodnie z artykułem 244 kpc.

Sąd wziął również pod uwagę zeznania ubezpieczonego uznając je za wiarygodne. Zeznania te są spójne, nie zawierają sprzeczności. Ich treść jest logiczna i przekonywająca a nadto znajduje w znacznej części odzwierciedlenie w dokumentach zgromadzonych w toku postępowania. Sąd nie dopatrył się podstaw do podważenia wiarygodności i mocy dowodowej zeznań ubezpieczonego.

W ocenie Sądu zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pozwala na stwierdzenie, że ubezpieczony J. I. od 22 stycznia 1988 r. do 21 grudnia 1988 r., od 17 marca 1993 r. do 17 września 1993 r., od 14 grudnia 1993 r. do 14 czerwca 1994 r. oraz od 29 października 1994 r. do 03 czerwca 1995 r. z tytułu zatrudnienia u armatorów zagranicznych na statkach obcych bander za pośrednictwem Agencji (...) w G. oraz od 29 czerwca 2006 r. do 19 stycznia 2007 r. z tytułu zatrudnienia za pośrednictwem firmy (...) u armatora O. C. wykonywał pracę w szczególnych warunkach.

Odwołanie ubezpieczonego nie zasługiwało jednak na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 21 ust.1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o emeryturach pomostowych (t.j. Dz.U.2018.1924) rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat.

Stosownie do treści ust. 2 tego przepisu rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W myśl art. 23 ust.1 i 2 powołanej ustawy ustalenie rekompensaty następuje na wniosek ubezpieczonego o emeryturę; rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, o którym mowa w przepisach art. 173 i art. 174 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Z kolei art. 2 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych przewiduje, że rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej.

Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie było przede wszystkim to, czy ubezpieczony spełnia warunek dotyczący posiadania na dzień 01.01.2009r. co najmniej 15- letniego okresu pracy w warunkach szczególnych, a w dalszej kolejności, czy nie zaistniały przesłanki negatywne wyłączające prawo do rekompensaty wynikające z art.21 ust.2 i art.2 ust 5 ustawy o emeryturach pomostowych.

Zgodnie z wykazem A, dział VIII, poz. 4 stanowiącym załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983r., Nr 8, poz.43) – jako prace w szczególnych warunkach zalicza się prace na statkach morskich w żegludzie międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym- pracownicy wpisani na listę członków załogi tych statków.

W niniejszym postępowaniu ubezpieczony domagał się ustalenia, że w okresach, w których był kierowany do pracy na statkach obcych bander przez (...) sp. z o.o. oraz za pośrednictwem firmy (...) u armatora O. C., pracował w warunkach szczególnych i tym samym spełniał warunki do przyznania mu rekompensaty.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43) w § 2 ust. 2 zobowiązuje zakłady pracy do stwierdzenia okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wyłącznie na podstawie posiadanej dokumentacji. Natomiast w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz. U. Nr 10, poz. 49) określone zostały środki dowodowe, które powinny być dołączone do wniosku, stwierdzające okoliczności uzasadniające przyznanie tego świadczenia (§ 4 ust. 3). W myśl § 21 ust. 1, 4 i 5 powołanego rozporządzenia środkiem dowodowym stwierdzającym okresy zatrudnienia są pisemne zaświadczenia zakładów pracy, wydane na podstawie posiadanych dokumentów, oraz legitymacje ubezpieczeniowe, a także inne dowody z przebiegu ubezpieczenia. W przypadku zaś ubiegania się pracownika o przyznanie emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnym charakterze, zaświadczenie zakładu pracy powinno stwierdzać charakter i stanowisko pracy w poszczególnych okresach oraz inne okoliczności, od których jest uzależnione przyznanie takiej emerytury lub renty. Wyjątek od zasady ustalonej w powołanym przepisie jest zawarty w § 22 wymienionego rozporządzenia, który przewiduje, że okresy zatrudnienia mogą być udowodnione zeznaniami świadków, gdy zainteresowany wykaże, że nie może przedstawić zaświadczenia zakładu pracy.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 maja 1985 r., III UZP 5/85 wyjaśnił, że w postępowaniu o świadczenia emerytalno-rentowe dopuszczalne jest przeprowadzenie przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych dowodu z zeznań świadków na okoliczność zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, jeżeli zainteresowany wykaże, że nie może przedstawić zaświadczenia zakładu pracy.

Pogląd ten został rozwinięty w znowelizowanym art. 473 k.p.c., który stanowi, że w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie stosuje się przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu ze świadków i z

przesłuchania stron. W postępowaniu przed tymi sądami okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń mogą być udowodniane wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi (por. wyr. SN z dnia 02.02.1996 r. II URN 3/95 OSNP 1996/16/239).

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż organ rentowy kwestionował możliwość zaliczenia spornych okresów pracy świadczonej za pośrednictwem (...) sp. z o.o., z uwagi na fakt, iż ubezpieczony nie posiadał statusu pracownika.

Wobec powyższego wskazać należy, iż zgodnie z treścią przepisu art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych, za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jak z powyższego wynika, prawo do emerytury pomostowej przysługuje wyłącznie „pracownikom”, co oznacza że w pierwszej kolejności należało ustalić, jakie osoby uważane są za „pracowników” w rozumieniu omawianej ustawy.

Należy zwrócić uwagę, że ani ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ani ustawa o emeryturach pomostowych nie zawiera własnej definicji pojęcia „pracownik” (w przepisie art. 2 pkt 3 ustawy jedynie zaznaczono, że dla potrzeb ustalenia prawa do emerytury pomostowej, za „pracownika” uważa się ubezpieczonego, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, podlegającego ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a także ubezpieczonego, który przed dniem wejścia w życie ustawy z tytułu takiej pracy podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu) i wobec tego znaczenie pojęcia „pracownika” odczytywać należy zgodnie z treścią art. 22 k.p. W oparciu o powyższe należy stwierdzić, że decydujące znaczenie dla uznania istnienia stosunku pracy ma wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę - bez względu na nazwę umowy oraz że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu powyższych warunków wykonywania pracy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2010 r., II UK 286/10; OSNP rok 2011, nr 17-18, poz. 237).

Trzeba też mieć na uwadze, że w odniesieniu do marynarza wyłączona jest inna podstawa zatrudnienia marynarza niż w oparciu o umowę o pracę. Zgodnie z art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 430) stosunek pracy na statku powstaje na podstawie umowy o pracę na statku oraz, że w umowie o pracę na statku pracownik zobowiązuje się do wykonywania na rzecz armatora pracy na oznaczonym stanowisku na statkach odbywających podróże morskie albo na statku udającym się w określoną podróż, a armator - do zatrudnienia pracownika na takich statkach (statku) za wynagrodzeniem odpowiadającym zajmowanemu stanowisku. Imperatyw ten wynika nie tyle z woli polskiego ustawodawcy, ale jest uwarunkowany właśnie sposobem wykonywania pracy na statku, który odpowiada cechom charakterystycznym stosunku pracy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2016 r., II UK 196/15).

Pracowniczy charakter zatrudnienia ubezpieczonego J. I. w okresach, w których był kierowany za pośrednictwem MAG na statki obcych bander, nie budzi zdaniem Sądu wątpliwości. Praca wykonywana przez ubezpieczonego miała charakter podporządkowany, a kwestionowane przez organ rentowy zatrudnienie wnioskodawcy u armatorów zagranicznych było okresem pozostawania w stosunku pracy, o którym mowa w art. 22 k.p. Powołany przepis zawierając legalną definicję stosunku pracy, wskazuje na cechy stosunku pracy, określa jego treść, podmioty oraz zobowiązania wzajemne stron. Zgodnie z treścią powołanego przepisu konstytutywne cechy stosunku pracy odróżniające go od innych stosunków prawnych to: dobrowolność, osobiste świadczenie pracy w sposób ciągły, podporządkowanie, wykonywanie pracy na rzecz pracodawcy ponoszącego ryzyko związane z zatrudnieniem i odpłatny charakter zatrudnienia. Wskazane elementy, by doszło do zawarcia stosunku prawnego, o którym mowa w art. 22 k.p., każdorazowo winny wystąpić łącznie. W przypadku zaś ustalenia, że w łączącym strony stosunku prawnym występowały elementy obce stosunkowi pracy (np. brak podporządkowania, możliwość zastąpienia pracownika osobą trzecią), nie jest możliwa jego kwalifikacja do stosunku pracy. Powyższe stanowisko prezentuje również Sąd Najwyższy, który w ugruntowanym w tej mierze orzecznictwie wskazuje m.in., że przy miarodajnych

ustaleniach faktycznych, z których wynika, że ubezpieczony był kierowany do prac na statkach morskich u armatorów zagranicznych i opłacono za niego składki na ubezpieczenie społeczne bądź też opłacał dobrowolne składki na pracownicze ubezpieczenie społeczne, nie powinno być sporu, że jego okresy za granicą u armatorów zagranicznych były okresami wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach o takim samym charakterze prawnym jak okresy wykonywania pracy marynarza u armatorów polskich; charakter prawny pracowniczego zatrudnienia marynarzy, które polega na wykonywaniu na statkach morskich odpłatnej pracy szczególnie podporządkowanej, mógłby być podważony tylko wtedy, gdyby z ustalonych okoliczności sprawy wynikało, że sporna praca była świadczona nieodpłatnie, np. w ramach uprawiania turystyki albo przy braku pracowniczego podporządkowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z 1 czerwca 2010 r. II UK 5/10, LEX nr 589882). Podobnie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 stycznia 2010 r. (II UK 162/09, LEX nr 583806) wskazując, że charakter świadczenia pracy "członka załogi statku morskiego", a ściślej fakty go wyznaczające, są w istocie powszechnie znane, a więc nie wymagają w zasadzie dowodu (art. 228 § 1 k.p.c.). Jest to praca podporządkowana i wykonywana odpłatnie, a więc ma cechy pracy świadczonej na podstawie stosunku pracy w rozumieniu art. 22 k.p.

W spornych okresach zatrudnienia ubezpieczony J. I. był członkiem załogi statku morskiego i zajmował stanowisko kapitana statku. Był zobowiązany do wykonywania poleceń armatora dotyczących bezpieczeństwa statku, załogi i odprawy eksploatacyjnej w zakresie ładunku. Ubezpieczony kontaktował się z armatorem przez radio lub radiotelegamy. Armator określał miejsce docelowe podróży, rodzaj ładunków oraz zatrudniał załogę. Ubezpieczony zajmując zatem stanowisko kapitana pozostawał zatem w stosunku podporządkowania względem armatora. Oczywistym jest również - z uwagi na specyfikę pracy na morzu - że skarżący wykonywał ją stale i w ramach pełnego wymiaru czasu pracy.

W ocenie Sądu Okręgowego, do okresów wykonywania przez ubezpieczonego pracy w szczególnych warunkach należało zaliczyć również okres od 29 czerwca 2006 r. do 19 stycznia 2007 r. związany z zatrudnieniem za pośrednictwem firmy (...) u armatora O. C. w charakterze kapitana, kiedy to J. I. dobrowolnie opłacał składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, co również przyznał organ rentowy.

Sąd podziela stanowisko judykatury, że jeśli zatrudnienie ubezpieczonego na statku morskim, u zagranicznego armatora, odbywało się na warunkach wymuszających jego zakwalifikowanie jako stosunku pracy i z tego tytułu opłacane były składki na ubezpieczenia społeczne, to okres tego zatrudnienia należy uznać za okres pracy w szczególnych warunkach

(zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2016 r. II UK 196/15 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 marca 2017 r. III AUa 1971/16).

W konsekwencji powyższych rozważań Sąd stwierdził, iż ubezpieczony J. I. legitymuje się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych.

Niemniej jednak, w ocenie Sądu, nie było podstaw do przyznania ubezpieczonemu prawa do rekompensaty z uwagi na spełnienie przesłanek wyłączających powyższe uprawnienie.

Jak wynika z definicji ustawowej zawartej w art. 2 ust. 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, przewidziana w niej rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Przy czym, w myśl art. 21 ust. 1 tej ustawy, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Równocześnie, stosownie do art. 21 ust. 2 ustawy, rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W ocenie Sądu Okręgowego, przepisy te muszą być odczytywane łącznie i rozważając prawo do rekompensaty nie można tracić z pola widzenia jej odszkodowawczego charakteru określonego powołaną definicją.

Z przytoczonej definicji rekompensaty jednoznacznie wynika bowiem, że ratio legis wprowadzenia tego rozwiązania było dążenie do wyrównania szkody poniesionej przez osoby legitymujące się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, a niespełniające innych warunków do przyznania im emerytury z tytułu takiego zatrudnienia, tj. zarówno emerytury w trybie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jak i emerytury pomostowej. Innymi słowy, można przyjąć, że fakt wykonywania przez 15 lat pracy w warunkach szczególnych (niezależnie od innych warunków ustawowych) może skutkować uzyskaniem prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym lub zastępującej ją emerytury pomostowej lub rekompensaty, gdy nie ma się prawa do żadnego z tych świadczeń ze względu na zapisy ustawowe. Z definicji rekompensaty wynika, że jest ona kierowana do tych ubezpieczonych, którzy wskutek wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych - zawężającej krąg uprawnionych do tego świadczenia w stosunku do zakresu podmiotowego poprzedniej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze - i następnie braku możliwości skutecznego ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym przy wykazaniu spełnienia warunku wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze zawartej w art. 32 i 46 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - wobec wygaszania powyższego świadczenia - utracili możliwość ubiegania się o emeryturę z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze, jak i dodatkowo nie nabędą uprawnień do emerytury pomostowej.

Nabycie prawa do świadczeń, w tym do emerytury pomostowej, należy wiązać ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa i równocześnie nie można nabycia prawa utożsamiać z przyznaniem i wypłatą świadczenia, którą to kwestię reguluje art. 129 ust. 1 ustawy emerytalno-rentowej, nakazujący wypłacanie świadczenia od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

Tym samym, zdaniem Sądu Okręgowego, uzasadniony jest pogląd, że rekompensata nie przysługuje ubezpieczonemu, który nabył prawo do emerytury pomostowej niezależnie od realizacji takiego uprawnienia.

Powyższe stanowisko znajduje potwierdzenie w piśmiennictwie. K. J. oraz I. J. zaznaczyły, że rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym, nawet jeśli tego prawa nie zrealizowała. Per analogiam prawa do rekompensaty nie ma osoba, która nie przeszła na emeryturę pomostową mimo spełnienia warunków (zob. K. Jankowska oraz I. Jędrasik-Jankowska, Komentarz do ustawy o emeryturach pomostowych, [w:] Prawo do emerytury. Komentarz do ustaw z orzecznictwem, LEX)

Podobnie M. Z. wyjaśnił, że artykuł 2 pkt 5 i art. 21 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych formułują dwie zasadnicze przesłanki nabycia prawa do rekompensaty: 1) nienabycie prawa do emerytury pomostowej, 2) osiągnięcie okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o e.r. FUS wynoszącego co najmniej 15 lat. Analiza układu warunkującego prawo do emerytury pomostowej prowadzi do wniosku, że świadczenie to przysługuje tym pracownikom, którzy osiągnęli co najmniej 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 ust. 1 i 3 ustawy o e.r. FUS, ale nie nabyli prawa do emerytury pomostowej z powodu nieuznania ich pracy za wykonywaną w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (tak M. Zieleniecki [w:] Komentarz do ustawy o emeryturach pomostowych, [w:] Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz, Antonów K. (red.), Bartnicki M., Suchacki B., Zieleniecki M., LEX)

Tożsame stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 16 maja 2018 r. (III UK 88/17 Legalis nr 1823934) stwierdzając, że gramatyczna wykładnia ustawowej definicji rekompensaty jednoznacznie wskazuje, że świadczenie to dotyczy takich ubezpieczonych, którzy nie mogą nabyć prawa do emerytury pomostowej i którzy równocześnie utracili możliwość nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, to znaczy takich ubezpieczonych, którzy nie spełnili łącznie wyżej określonych warunków przewidzianych w art. 32, art. 46 lub art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z funduszu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1270). Potwierdzeniem tej tezy jest wykładnia art. 2

pkt 5 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1924) dokonywana z uwzględnieniem reguł funkcjonalnych (celowościowych). Celem tego przepisu jest bowiem przyznanie odszkodowania za rzeczywistą utratę określonych uprawnień, co oznacza, że musi on dotyczyć tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku (wieku, ogólnego stażu emerytalnego) nie mogli skorzystać z dotychczasowych regulacji i nabyć prawa do emerytury w wieku niższym niż powszechny wiek emerytalny, a także nie mogą skorzystać z regulacji nowych, przewidzianych ustawą o emeryturach pomostowych. Nie dotyczy on natomiast ubezpieczonych, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków wcześniejszego przejścia na emeryturę nie zrealizowali tego uprawnienia.

W dalszej części uzasadnienia wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że nabycie prawa in abstracto nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2010 r., II UZP 3/11, OSNP 2010 nr 17-8, poz. 217). Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. Istnienia prawa do świadczeń, wiążącego się ze spełnieniem warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem świadczenia. Przyznaniem świadczenia jest ustalenie prawa do jego pobierania, a więc do wypłaty (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1989 r., III UZP 11/89, OSNCP 1990 nr 6, poz. 72 i wcześniejszą uchwałę z dnia 10 sierpnia 1988 r., III UZP 22/88, OSNCP 1989 nr 12, poz. 194, a także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., III UK 95/06, LEX nr 950628).

Wobec tego, iż ubezpieczony J. I. w niniejszym postępowaniu wykazał fakt wykonywania pracy w warunkach szczególnych przez okres ponad 15 lat w całości mieszczący się przed dniem 1 stycznia 2009 r., to zdaniem Sądu Okręgowego ubezpieczony nabył prawo do emerytury pomostowej na zasadach określonych w art. 49 ustawy pomostowej. W myśl wskazanego przepisu, prawo do emerytury pomostowej przysługuje także osobie, która spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) po dniu 31.12.2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3
- 2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1–5 i 7 i art. 5–12
- 3) w dniu 1.1.2009 r. legitymowała się wymaganym w przepisach art. 4–12 okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Zdaniem Sądu, powyższe oznacza, że w stosunku do ubezpieczonego J. I. można stwierdzić, że nabył on prawo do emerytury pomostowej, mimo iż nie wystąpił o powyższe świadczenie i nie zrealizował swojego uprawnienia. Wnioskodawca wykazał posiadanie 15 lat pracy w warunkach szczególnych do dnia 1 stycznia 2009 r. i jednocześnie spełniał pozostałe warunki wyżej opisanego świadczenia emerytalnego (urodził się po dniu 31 grudnia 1948, osiągnął wiek 60 lat w dniu 24 października 2011r. i na ten dzień jego okres składkowy i nieskładkowy wynosił 25 lat 9 miesięcy i 17 dni oraz nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy- z dniem 16 października 2011r. wymustrowano go ze statku)). Ustalenie, że ubezpieczony J. I. nabył prawo do emerytury pomostowej od dnia 24 października 2011r., mimo nieskorzystania z tego świadczenia, powoduje wyłączenie możliwości przyznania prawa do rekompensaty . Ubezpieczony nie poniósł bowiem szkody przez działania ustawodawcy zmieniające system emerytalny i stąd brak podstaw do przyznania mu stosowanego odszkodowania w formie rekompensaty.

Reasumując ubezpieczony J. I. spełnił warunki do zastosowania przesłanki negatywnej przyznania rekompensaty wymienionej w art. 21 w związku z art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych, a tym samym odwołanie

wnioskodawcy jako niezasadne podlegało oddaleniu, na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., o czym orzeczono w punkcie 1 wyroku.

Stosownie do treści art. 98 § 1 k.p.c. strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Przepis § 2 omawianego przepisu stanowi, iż do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata (radcę prawnego) zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata (radcy prawnego), koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony.

Jednakże, zdaniem Sądu Okręgowego zaistniały przesłanki do zastosowania w sprawie regulacji art. 102 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

Przepis art. 102 k.p.c. ustanawia zasadę słuszności, będącą odstępstwem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu. Jest rozwiązaniem szczególnym, niepodlegającym wykładni rozszerzającej, wykluczającym stosowanie wszelkich uogólnień, wymagającym do swego zastosowania wystąpienia wyjątkowych okoliczności. Nie konkretyzuje on jednak pojęcia wypadków szczególnie uzasadnionych, pozostawiając ich kwalifikację, przy uwzględnieniu całokształtu okoliczności danej sprawy, sądowi (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 26 września 2013 r., I ACa 466/13). Do kręgu "wypadków szczególnie uzasadnionych", o których mowa w art. 102 k.p.c., zaliczane są zarówno okoliczności związane z samym przebiegiem procesu, jak i leżące na zewnątrz. Do pierwszych zaliczane są sytuacje wynikające z charakteru żądania poddanego rozstrzygnięciu, jego znaczenia dla strony, subiektywne przekonanie strony o zasadności roszczeń, przedawnienie, prekluzja. Drugie wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony, z tym zastrzeżeniem, że niewystarczające jest powoływanie się jedynie na trudną sytuację majątkową, nawet jeśli była podstawą zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika. Całokształt okoliczności, które mogłyby uzasadniać zastosowanie tego wyjątku powinny być ocenione z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2011 r., I CZ 26/11).

W ocenie Sądu, ubezpieczony składając odwołanie od zaskarżonej decyzji, był subiektywnie przekonany o słuszności swojego stanowiska w odniesieniu do posiadania wymaganego stażu 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Niniejsze zostało potwierdzone w toku postępowania. Ubezpieczony, nie musiał posiadać przy tym wiedzy o szczególnych regulacjach wyłączających prawo do przyznania rekompensaty. Wobec tego, w ocenie Sądu w powyższej sprawie należało odstąpić od obciążenia ubezpieczonego kosztami postępowania.

SSR del. Ewa Dawidowska-Myszka